

PROVET I EVANGELISK-LUTHERSK RELIGION 25.9.2015 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll och poängsättningar som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Religionsundervisningens centrala uppgift är att göra den studerande förtrogen med sin religion. Vid sidan av detta gör den studerande sig förtrogen också med andra religioner från deras egna utgångspunkter. Religion granskas som ett mångsidigt fenomen som relaterar till moral, kultur och samhälle. För det utnyttjas religionernas egna källor, teologisk och religionsvetenskaplig forskning samt aktuellt material som medierna förmedlar.

I provet i religion bedöms den studerandes kännedom om sakinnehållet i lärokursen i religion samt den lämpliga och precisa användningen av centrala begrepp som berör religioner och livsåskådningar. Dessutom bedöms förmågan att kritiskt granska kunskap om religioner och livsåskådningar, till exempel genom att analysera bilder, statistik och textbaserat material. Ett gott svar är strukturerat och logiskt till sitt sakinnehåll. Det visar också att den studerande självständigt behärskar kunskap om religioner och livsåskådningar och förmår tillämpa och utveckla kunskapen. I svar som kräver diskussion förväntas den studerande kunna skriva om religionsfrågor på ett analytiskt sätt samt förmå ta ställning till ett problem ur olika synvinklar.

Uppgift 1

I svaret kopplas varje person ihop med rätt religion och personens ställning inom ramen för den ifrågavarande religionen förklaras i detalj. En imam är en ledare inom den islamska tron, en påve är en ledare inom kristendomen (den romersk-katolska kyrkan) och en rabbi är en ledare inom judendomen.

a)

En imam är det muslimska samfundets andliga ledare. Han är troslärd och till hans uppgifter hör bl.a. att leda fredagsbönen, att tolka Koranen och att undervisa. Inom sunniislam ansvarar imamen för de lokala samfundens religiösa förrättningar. Inom shiaislam är imamen gudabenådad och kan förmedla gudomlig uppenbarelse. I islamska stater fungerar imamen också som en politisk ledare, t.ex. som en uttolkare av lagen och som lagstiftare.

b)

Påven är Roms biskop, den katolska kyrkans högsta andliga ledare och Vatikanens överhuvud. Påven är Kristi ståthållare på jorden och han är ofelbar när han uttalar sig i trosfrågor i kraft av sitt ämbete (*ex cathedra*). Påvens ställning grundar sig på Bibeln och kyrkans tradition. Han betraktas som aposteln Petrus efterträdare. Påven väljs av kardinalernas möte, det vill säga konklaven. Påvens uppdrag är i princip på livstid.

c)

En rabbi eller rabbin är en judisk troslärd och en trons och lagens lärare. Rabbins roll inom det judiska samfundet är mångsidigt. Utöver undervisning så tolkar och tillämpar rabbin den judiska lagen, leder gudstjänsten i synagogan och representerar församlingen utåt.

Uppgift 2

Ett gott svar nämner Nya testamentets fyra evangelier och beskriver kort deras innehåll. I svaret ges exempel på hur Jesu livsskeden och undervisning beskrivs på ett grundligt eller motsägelsefullt sätt. I svaret förmår examinandan ställa frågan om Jesu historicitet och evangeliernas beskrivning av Jesus i relation till evangeliernas litterära karaktär och/eller uppkomsthistoria. Ett tre poängs svar gör klart att vi för evangeliernas del har att göra med förkunnelse som tolkar Jesu liv, död och undervisning och inte till exempel med historieskrivning eller levnadsbeskrivning. Ett svar som ger fem till sex poäng kopplar även ihop frågan med evangeliernas uppkomsthistoria, det vill säga med tidpunkten då de skrevs, muntlig/skriftlig tradition, inbördes litterära relationer och/eller litterära särdrag. Ett utmärkt svar förmår presentera evangelierna som en del av den antika litteraturen som inte följer den moderna historieskrivningens principer.

Uppgift 3

Englands kung Henrik VIII ville skilja sig från sin första fru. Påven gick inte med på detta. Som en följd av detta bröt Henrik VIII med Rom och den katolska kyrkan. På detta sätt kom England att genomgå sin egen reformation som utmynnade i den anglikanska kyrkans uppkomst. Den anglikanska kyrkans lära, gudstjänstliv och organisation bär drag av såväl katolsk som protestantisk lärotradition. Ett gott svar innehåller en närmare beskrivning av den anglikanska kyrkans huvuddrag. Under kolonialväldets tidevarv spred sig den anglikanska kyrkan även utanför England.

Uppgift 4

I uppgiften efterfrågas uttryckligen gemensamma drag. När det gäller de protestantiska rörelsernas historiska bakgrund har de sina rötter i reformationen och reformationens senare utveckling. Det är snarast till kalvinismen som rörelsernas läromässiga betoningar kan spåras. Rörelserna har uppkommit i Europa eller i USA. De har anlänt till Finland kring sekelskiftet 1800–1900. Bland annat dissenterlagen från år 1889 och religionsfrihetslagen från år 1923 har varit av betydelse för rörelsernas ankomst och verksamhetsmöjligheter. Förhållandet till statsmakten har utformats på ett frikyrkligt vis. Rörelserna lägger vikt vid en personlig tro, och de flesta av dem praktiserar troendedop (metodisterna utgör här ett undantag). Tron förväntas ofta ta sig uttryck i levnadsvanorna och medlemmarna förväntas leva i enlighet med samfundets moralregler. Man värdesätter religiösa upplevelser. Eftersom rörelserna inte har något egentligt prästämbete bär lekmännen ett stort ansvar vid sidan av predikanterna. Rörelserna omfattas inte av kyrkoskatten utan bekostar sin verksamhet med donationer från församlingsmedlemmar och statsstöd. Frikyrklig Samverkan (FS) är de protestantiska rörelsernas gemensamma rådplägnings- och samarbetsorgan. För de högsta poängen krävs att svaret är mångsidigt och innehåller konkreta exempel.

Uppgift 5

Ett gott svar speglar den lutherska synen på arbetet mot de senaste tidernas förändringar på arbetsmarknaden. Sådana här förändringar är utöver bl.a. arbetslöshet och uppsägningar olika slags korttidsjobb (jfr det bifogade materialet). Den lutherska synen på arbetet har sina rötter i reformatorn Martin Luthers uppfattningar om arbetet som ett kall, som ett sätt att tjäna nästan och som ett sätt att främja det gemensamma goda. Luther granskade även arbetet i ljuset av regementsläran. Enligt den hör arbetet till Guds världsliga regemente, det vill säga kontrollmaktens område, och varje arbetstagare är i det egna yrket eller uppdraget Guds medarbetare. I den lutherska synen framhävs allt slags arbetes lika värde. En sådan här syn på arbetet förutsätter inte nödvändigtvis att det rör sig om lönearbete, utan det ges utrymme för olika arbetsformer. I ett gott svar granskas den lutherska synen på arbetet ur både individens och samhällets perspektiv. I svaret hänvisar man till det bifogade materialet.

För de högsta poängen förutsätts det att man i svaret skiljer åt den lutherska synen på arbetet från den så kallade protestantiska arbetsetiken med vilken det ofta felaktigt förväxlas. Den protestantiska arbetsetiken har sitt ursprung i den reformerta kristendomen och särskilt i den kalvinistiska inriktningen. Där kopplas arbetet ihop med personlig och ekonomisk framgång i samhället. Arbetstagarens värde mäts i ljuset av flit, samvetsgrannhet och ärlighet. I bakgrunden finns även predestinationsläran: frälsningen kopplas ihop med arbete och framgång i arbete.

Uppgift 6

I svaret definieras vart och ett begrepp klart och kopplas ihop med rätt religion. För en poäng räcker det inte med att man känner igen religionen, utan det krävs också någon slags insikt i själva begreppet. För två poäng krävs det att svaret både identifierar religionen och innehåller en klar begreppsdefinition.

a)

Bar mitzva, "lagens son" eller "budets son", är en judisk högtid och en övergångsrit som firas när en pojke som trettonåring blir religiöst myndig. Han blir då i religiös mening en fullvärdig medlem av samfundet. Han kan delta i gudstjänsten genom att ta på sig bönesjalen för första gången, han får använda bönekapslar när han ber och läsa ur Toran under gudstjänsten.

b)

Dharma är både en hinduistisk och en buddhistisk term. Inom hinduismen betyder den flera saker, såsom levnadsregel, lag eller enbart religion. Dharma står för det levnadssätt och de förpliktelser som var och en har på grund av sin klass (kast och ställning). Inom buddhismen hänvisar dharma till Buddhas undervisning och råd som hjälper människan att nå upplysning. För två poäng krävs det att begreppets betydelse både inom hinduismen och inom buddhismen definieras.

c)

Umma är den islamska gemenskapen. Vanligtvis syftar termen på muslimernas världsomspännande samfund som likväl inte är en konkret organisation. Termen används även när man talar om en bestämd troendegemenskap, vars medlemmar samlas för att be i samma moské.

Uppgift 7

Svaret förklarar *Bibelns* ställning och det faktum att *Bibeln* konstant är ett av världshistoriens mest sålda verk genom att bland annat lyfta fram de följande synpunkterna:

- de kristnas heliga bok
- inverkan på den västerländska kulturen och samhället (t.ex. lagstiftning, filosofi, konst, film, litteratur)
- användningen (en inspirationskälla inom litteratur, konst, film)
- jämförelse med andra ideologiska (t.ex. Mao Zedongs lilla röda bok) eller religiösa (t.ex. *Koranen*) böcker (jfr materialet)
- jämförelse med skönlitterära verk (jfr materialet)
- användning för privat och gemensamt bruk i ritualer och undervisning
- missionsarbete och bibelöversättning

Materialet i ingressen kan användas i svaret och det ses som en merit om svaret integreras i modersmålet.

Uppgift 8

Svaret granskar ansvarsfull konsumtion ur den kristna etikens perspektiv. I den kristna etiken förutsätter människans välmående och lycka inte ett materialistiskt levnadssätt som grundar sig på konsumtion. I stället är det tron, det att man tar hänsyn till andra (den gyllene regeln) samt måttligheten som ligger till grund för lycka och ett gott liv.

Svaret kan diskutera bland annat följande:

- frågor som rör sambanden mellan näringsliv och konsumtion (marknadsekonominns lagar, konsumtionens gränser)
- sambanden mellan konsumtion och världens tillstånd (klimatuppvärmningen, försämringen av ekosystemen, arternas försvinnande)
- konsumtionskulturens uppkomsthistoria (1900-talets början, yuppiekultur)
- miljöteologiska frågor
- konsumtion och värderingar
- konsumtion och lycka
- återvinningskultur (sortering, lopptorg, sopdykning)
- en anspråkslös livsstil

För de högsta vitsorden krävs det att examinanden i svaret granskar ansvarsfull konsumtion utifrån flera av de ovan nämnda perspektiven och på ett mångsidigt och djupt sätt utifrån den kristna etikens perspektiv.

Uppgift +9

Frågan är klart indelad i två delar.

När det gäller delfråga a) ska svaret redogöra för kristenhetens *mest betydelsefulla* uppdelningar under historiens olika skeden och i detalj ange de *centrala* skälen bakom uppdelningarna. De viktigaste uppdelningarna är de följande:

- den östra och västra kristligheten fjärmades långsamt från varandra (kulturella, språkliga, läromässiga, geografiska och politiska skäl) och år 1054 ägde den slutliga uppdelningen i en östlig grekisk-katolsk, dvs. ortodox kyrka, och en västlig romersk-katolsk kyrka rum
- reformationen på 1500-talet och de protestantiska kyrkosamfund som uppstod som en följd av denna: den lutherska, den anglikanska och den reformerta kyrkan
- bakgrunden till reformationen stod att finna i renässans-humanismens kyrkokritik, Luthers kritik av påvens makt och den katolska läran om frälsningen
- kring sekelskiftet 1800–1900 uppstod nyprotestantiska rörelser och fria riktningar, t.ex. metodismen, baptismen, pingstväckelsen, adventismen och Frälsningsarmén
- bakgrunden till dem var bl.a. religionsfrihet, den kyrkliga enhetskulturens sammanbrott, liberalismen, individualismen, väckelse- och helgelsekristendomens uppgång i USA och i England, social efterfrågan

Delfråga b) handlar om ekumenik, det vill säga enhetssträvanden de kristna kyrkorna emellan. Svaret ska specificera de största frågorna som skiljer kyrkosamfunden åt och begränsa sig till lärofrågor. Sådana här frågor är bland annat

- ämbetsfrågan: prästadömet / kvinnliga präster / biskopsämbetet / påvens ställning
- dopets sakrament (t.ex. barn- och vuxendop)
- nattvardens sakrament (nattvardsgemenskap är möjlig några kyrkosamfund emellan, men inte med alla)
- äktenskapets sakrament (t.ex. rättigheterna för personer av samma kön)
- sexualetiska frågor som baserar sig på läror som rör människosynen: abort, eutanasi

Uppgift +10

I ett gott svar kan examinanden läsa kartan: Buddhismen föddes i norra Indien till följd av Siddharta Gautamas upplysningserfarenhet. Buddhismen spred sig till olika delar av Asien särskilt till följd av munkarnas resor. När Buddhas lära spreds till nya miljöer gav detta upphov till annorlunda tolkningar av och betoningar i läran. Läran antog också ofta drag av lokal folktro.

Buddhismens viktigaste skolor är regionalt fördelade. Theravada-traditionen är förhärskande på Sri Lanka och i Sydostasien (Myanmar, Thailand, Laos, Kambodja). Theravada-traditionen kallas också för *Hinayana* ("den lilla vagnen"). Traditionen betonar munklivet och klosterlivet, samt kontemplation som ett redskap för befrielse. I Ostasien dominerar den mångfasetterade *Mahayana*-buddhismen ("den stora vagnen") som betonar riter. Traditionen känner till olika *bodhisattva*-gestalter som hjälper människorna på vägen mot upplysning. Även japanska *zen* räknas till denna gren av buddhismen. *Vajrayana* ("Diamantvagnen") representerar den tibetanska buddhismen. Den har tantriska och schamanistiska inslag.

Buddhismen har alltid anpassat sig väl till olika kulturer och den har också förmått leva jämsides med folktro eller uppblandat sig med den. Under modern tid har buddhismen även spridit sig utanför Asien. Det är inte bara genom migration som buddhismens traditionella former har vunnit insteg i nya miljöer. De buddhistiska meditationsteknikerna har också väckt stort intresse i västländerna. Ibland handlar det om träningsmoment där buddhismen inte längre är så tydlig (t.ex. mindfulness).